



בבית הדין הארצי לעבודה

עע 61646-10-10

עע 19605-11-10

11.3.13 ניתן ביום

המערער בע"ע 61646-10-10

המשיב בע"ע 19605-11-10

יאיר בן שמעון

-

המשיבה בע"ע 61646-10-10

המערערת בע"ע 19605-11-10

מדינת ישראל

בפני: השופט עמירם רבינוביץ, השופטת ורדה וירט-ליבנה, השופטת לאה גליקסמן
נציג ציבור (עובדים) מר איתן כרמון, נציג ציבור (מעבידים) מר אמנון גדעון

בשם יאיר בן שמעון – עו"ד אמנון שילה ועו"ד איילת שילה
בשם מדינת ישראל – עו"ד מיכל גרינבוים

פסק דין

השופטת ורדה וירט-ליבנה

1. בפנינו שני ערעורים, הנדונים במאוחד, על פסק דינו של בית הדין האזורי בירושלים (השופטת אורנית אגסי ונציגי הציבור גב' ירדנה רוביו ומר אורי בירן; תע"א 1157-07) בו התקבלה בחלקה תביעתו של מר בן שמעון (אשר למען הנוחות ייקרא להלן **המערער**) לפיצויים בעילות שונות הנוגעות לפיטוריו מעבודתו במשיבה. על פי טענת המערער, הוא פוטר בניגוד לדין מחמת היותו חושף שחיתויות בניגוד להוראות חוק הגנה על עובדים (חשיפת עבירות ופגיעה בטוהר המידות או במינהל התקין), תשנ"ז-1997 (להלן גם **חוק הגנה על עובדים או החוק**), והליך הפיטורים היה נגוע בחוסר תום לב, פגיעה בשמו הטוב והפרת חוזה עבודה.

להלן עיקר העובדות, השתלשלות ההליכים ופסק דינו של בית-הדין

האזורי :

2. המערער, איש כספים במקצועו, החל לעבוד בשנת 1977 בבנק יהב ובשנת 1988 החל לעבוד בשירות המדינה כמפקח מס באזור איו"ש במשרד האוצר. באוגוסט 1998 הוא החל לעבוד בתפקיד סגן חשב בכיר במשרד התיירות, כעובד משרד האוצר וכפוף לו מינהלית ומקצועית. כשנה לאחר תחילת עבודתו בתפקיד, אף נכתבה לגביו חוות דעת חיובית על תפקודו.

בחודש אוגוסט 2000 התלונן המערער בפני חשב המשרד, מר וייס (להלן גם **מר וייס**), על פעילויות כספיות חריגות שגילה במסגרת עבודתו והודיע על הצורך לתקן. טענותיו של המערער עסקו בשלוש פרשיות שונות, לפי הפירוט הבא :

א. **תשלומים ששולמו לרו"ח אברמזון ושות'** : המערער סירב לשלם חשבון רו"ח שהוגש לחודשים מאי עד יולי 2000 בטענה כי החשבון היה בתחולה רק מיום 1.8.00.

ב. **תשלומים לקבלן ירידים מאנגליה הקרוי "איגואנה" המבצע עבודות קבלנות של משרד התיירות בחו"ל** : המערער טען ששולם לקבלן סכום ביתר בגין דיווח כוזב בדבר גודל השטח המושכר ביריד בינלאומי בגרמניה. מר וייס סירב לבקשתו של המערער לקזז מתשלומים עתידיים לקבלן את הסכום ששולם לטענתו ביתר.

ג. **תשלומים למרכז הבהאים העולמי (להלן גם המרכז)** : בשנת 1987 נחתם הסכם בין המדינה לבין המרכז על הטבות במסים עקיפים בהתקיימם של תנאים ספציפיים. המערער טען, כי הגיעו לידיו מסמכים ממשרד רו"ח עמיאל, שהיה מופקד על הביקורת על המרכז, לפיהם נמצאו חריגות חמורות בדיווחי רואה החשבון של המרכז בגין החזר מס עקיף, שגרמו לתשלום החזרים ביתר מטעם המדינה בסכומים של עשרות מיליוני שקלים.

ביום 14.8.00 התקיימה ישיבת ביקורת על פרויקט הבהאים, שעלתה לטונים גבוהים ובמהלכה הטיח המערער את האשמותיו בפני נציגי המרכז. לאחר קיומה של הישיבה הודיע המערער למר וייס כי אם לא יתוקנו הליקויים הוא יפנה לגורמים חיצוניים, ואכן, ביום 15.8.00 הגיש

המערער תלונה לממונה על תלונות הציבור במשרד מבקר המדינה בטענה ל"פעולות בלתי תקינות במשרד התיירות".

3. יום לאחר מכן פנה מר וייס בתלונה לסגן החשב הכללי במשרד האוצר מר מוטי מרוז וטען כי המערער אינו עומד בציפיות העבודה המשותפות במשרד, הוא גורם נזק בתפקוד ורמת השירות של החשבות, וגרם לתקרית מבישה בפגישה עם נציגי המרכז. ביום 3.9.00 פנה המערער לחשב הכללי מר ניר גלעד בה הודיע לו על תלונתו למבקר המדינה ומסר כי מאז שהדבר הועלה בפני מר וייס הוא "זוכה לביקורת נוקבת שלו בעיקר בנושא הטיפול במרכז הבהאי העולמי בחיפה".

במקביל נערך בירור בלשכה המשפטית של משרד האוצר באשר להסכם עם המרכז. ביום 28.8.00 ניתנה חוות דעת מטעם עו"ד דינה ירום בהתייחס לממצאים שהעלה רו"ח שטרנברג באשר להסכם עם הבהאים, וממנה עולה כי לא נמצאו חריגות ביישומו של ההסכם אלא לכל היותר היו אי הבנות בעניין. המערער השיג על חוות הדעת האמורה ודרש כי ממצאי הבדיקה ינומקו מחדש, אולם עו"ד ירום דחתה את בקשתו בטענה כי ההערות במכתבו נובעות מחוסר הבנה ובקיאאות בפרטי ההסכם, וכן דחתה היועצת המשפטית של משרד האוצר, עו"ד ימימה מזוז, השגה נוספת על תשובתה של עו"ד ירום וחזקה את מסקנותיה.

המערער שב ופנה לעו"ד ירום בעניין מסקנותיה וזו השיבה ביום 10.10.00 כי אין במכתבו עילה לשינוי חוות דעתה, וכי הערותיו נובעות מחוסר הבנה וחוסר בקיאאות בפרטי ההסכם.

בתוך כך, ביום 24.9.00 הוגשו למר גלעד מסקנות בדיקה של יחידת הביקורת בחשב הכללי (חתומות על ידי מר יוסף שטראוס, סגן בכיר לחשב הכללי) באשר לטענות המערער בעניין הקבלן "איגואנה" ומשרד רו"ח אברמזון, ונכתב כי פעילות החשב היתה תקינה ואין בתלונה כל ממש. עוד נכתב, כי "סגן החשב כתב את מכתבו על סמך מידע חלקי בלבד ומבלי שבדק וגיבה את תלונותיו באסמכתאות נאותות". על פי מסקנותיו של מר שטראוס, לגבי הקבלן "איגואנה": שולם להנהלת היריד סכום קטן יותר בעקבות משא ומתן, והתשלומים שוחררו לאחר שהנושא נבדק לעומק ע"י היחידה המקצועית והלשכה המשפטית ולאחר קבלת אישור בכתב מסגנית היועץ

המשפטי. עם זאת נמצא טעם לפגם בכך שחודשה ההתקשרות עם אותו ספק בעיצומו של מאבק משפטי בין הצדדים. לגבי הטענה לפעילות חריגה של רו"ח אברמזון: נכתב כי התשלומים שבוצעו הינם תקינים ובוצעו בהתאם לחוזה שנחתם עמו, ולא נמצא ניגוד עניינים בהעסקתו.

4. ביום 22.10.00 הודיע מר וייס למערער כי בבדיקה שערך התברר לו שהמערער ביטל תשלומים שאושרו על ידו. לכן בוטלו הרשאותיו של המערער לבצע תשלומים ולהיכנס למערכת ההתחייבויות הכספיות של המשרד (הקרויה "מערכת בוחן") עד לבירור עם החשב הכללי. באותו יום מילא מר וייס דו"ח הערכה שלילי על תפקוד המערער בעבודה והמליץ שלא לקדמו לאף תפקיד במערכת. מאוחר יותר הגבלת סמכויותיו של המערער אושרה באופן קבוע ואף נשלח מכתב תלונה נגד המערער מטעם מנכ"ל משרד התיירות אשר דרש להעבירו מתפקידו.

ביום 23.10.00 התקיים בירור אצל סגן החשב הכללי בהשתתפות המערער ומר וייס, ובסיכום הדיון נכתב כי טענותיו של המערער אינן מוצדקות ועלולות לגרום לנזק למדינה, ולכן ההחלטה בדבר משיכת סמכויותיו מאושרת באופן קבוע. בדיון מאוחר יותר אישר החשב הכללי במשרד האוצר, ניר גלעד (להלן גם **מר גלעד**) את משיכת הסמכויות.

ביום 29.11.00 התקיים דיון נוסף בדבר תלונותיו של המערער, בה הבהיר שוב מר גלעד כי תלונותיו של המערער נבדקו ונמצאו בלתי מוצדקות, וכי הוא רואה בחומרה את ניסיונו של המערער לבצע פרשנות עצמאית של החוזה עם הבהאים. צוין כי המערער פעל בדרך של הכפשות אישיות חסרות בסיס והמשך פעילותו כסגן חשב משרד התיירות מסב נזק לחשבות ולמשרד, ולכן אין מקום להמשיך את העסקתו באגף החשב הכללי ובחשבות משרד התיירות בפרט ומתבקש להחזירו לאגף מס הכנסה. למעשה המערער המשיך להגיע לעבודתו ופעל בסמכויות מצומצמות.

5. המערער הגיש תלונה למשרד מבקר המדינה נגד מר גלעד ודרש להשיב לו את סמכויותיו ולהכיר בו כחושף שחיתויות. תלונתו נבדקה, ובמכתבה של עו"ד ליאת שכטר מנציבות תלונות הציבור מיום 1.7.01 נמסר כי מבירור שנעשה עולה כי תלונותיו נבדקו ולא נמצא להן מקום, ומה שהביא לנטילת סמכויותיו של המערער הם פעולותיו ומעשיו לאחר שלא נמצא צידוק או

בסיס לטענותיו בדבר אי סדרים והתנהלות לא תקינה של המשיבה. נמסר כי לתלונותיו של המערער לא נמצא בסיס והוא העלה טענות רבות וחמורות נגד גורמים רבים ללא אסמכתא של ממש, ובנסיבות אלה נטילת הסמכויות לא באה כתגובה על הודעה בתום לב על מעשי שחיתות, ולא נמצא בסיס לטענה כי בוצעה עבירה על חוק הגנה על עובדים.

המערער המשיך בשנים 2000 ו-2001 להעלות את טענותיו נגד מר גלעד, מנכ"ל המשרד וחשב המשרד, לרבות ברשת האינטרנט, כאשר טען כי הם מעבירים כספי ציבור שלא כדין למרכז הבהאים.

בעקבות האירועים הוגשה נגד המערער ביום 28.11.01 תובענה בבית הדין למשמעת של עובדי המדינה, בה הואשם שפרסם באינטרנט טענות סרק על העברת כספים שלא כדין למרכז ופרסם כי החשב הכללי מסתיר את הדברים ומחפה עליהם. הוחלט כי המערער לא יועבר מתפקידו או יושעה עד לבירור עניינו בבית הדין המשמעותי.

בחודש אוקטובר 2002 מונה חשב חדש למשרד התיירות שהודיע למערער כי לא ישתף עמו פעולה ומסר לו את החלטת החשב הכללי לפיה המערער יכול לשבת בביתו ולקבל משכורת.

6. לאור האירועים וגריעת סמכויותיו, פנה המערער לבית הדין האזורי (בש"א 2574/02, השופט אייל אברהמי) בבקשה למתן סעד זמני שיורה למדינה להשיב לו את סמכויותיו ולבטל החלטות קודמות שפוגעות בסמכויותיו כסגן חשב משרד התיירות. בהחלטה מיום 14.4.03 הורה בית הדין האזורי להחזיר למערער את כל סמכויותיו שהיו לו עד סוף חודש ספטמבר 2002 עם הגבלה חלקית של הסמכויות כפי שהיתה מאז אוקטובר 2000 עד ספטמבר 2002 וזאת עד להחלטה בהליך המשמעותי שמתנהל נגדו או עד לבירור התביעה העיקרית ובלבד שתוגש תוך 30 יום.

בנוסף ניתן ביום 5.5.03 פסק דין (בש"א 15670/03; השופט אייל אברהמי) בו נדחתה בקשת המערער לסעד זמני שיורה למדינה ליתן לו משרד מסוים בתוך מתחם חשבות משרד התיירות, בטענה שזה משרד שהוקצה לו.

במסגרת ההליך המשמעותי הגיעו הצדדים ביום 28.7.03 להסדר טיעון בו הודה המערער בביקורת קשה שהטיח ברואה החשבון של הבהאים ובמר וייס בפגישה ביום 14.8.00, והודה כי פרסם באינטרנט האשמות כנגד

המנכ"ל מר אייגס, מר גלעד ומר וייס. בית הדין למשמעת אישר בהחלטה מיום 14.8.03 את הסדר הטיעון והטיל על המערער נזיפה חמורה, הפקעת משכורת קובעת אחת, והורדה בדרגה למשך שנה מיום גזר הדין. בית הדין למשמעת המליץ למדינה להשיב למערער את מלאו זכויותיו וסמכויותיו במקום העבודה לרבות מתן הרשאה לעבוד במערכת "בוחר".

לאחר הליכים אלה, קיבל המערער ביום 21.12.03 מינוי לתפקיד מ"מ סגן חשב בכיר במשרד התשתיות, ועבד תחת החשב הכללי של משרד התשתיות, מר מיכאל לוי (להלן גם **מר לוי**). במרוצת הזמן, ולאחר שניתנו הערכות שליליות על תפקודו והתנהגותו של המערער בעבודתו, הודיע לו מר לוי ביום 13.1.05 כי הוא מעוניין לסיים את עבודתו של המערער בכפוף אליו, וכי הוא שולל את הרשאותיו במערכת הכספית, והמערער אינו נותן שירותים מקצועיים מאותו מועד. המערער המשיך להגיע למקום עבודתו אך סמכויותיו למעשה ניטלו ממנו באופן גורף והוא נותר נטול תעסוקה. המערער אף פנה ביום 21.2.05 לחשב הכללי ד"ר ירון זליכה בבקשה להתערב על מנת להפסיק את ההתנכלויות נגדו מצד מר לוי, שכללו לטענתו הודעה על פיטורים בצורה גסה ומניעה ממנו להיכנס למשרדו.

7. בהמשך השתלשלות העניינים, הועלו כנגד המערער האשמות שונות בדבר התנהלותו במקום העבודה ומר לוי העלה בדיונים שהתקיימו ועל הכתב טענות רבות באשר לבעיות מקצועיות ומשמעתיות של המערער, בכללן טענות בדבר חוסר העמקה בעבודה, התנהגות תוקפנית ומאיימת, קשיים ביחסי אנוש ובקבלת מרות. בשל כך, ננקטו נגד המערער צעדים כגון מניעת כניסתו לאגף המשרד בחודש מרץ 2005. ביום 4.4.05 הוצע למערער לעבור לתפקיד אחר, שונה מתפקידו כסגן חשב, אל המערער סירב בנימוק שהוא מעוניין לעבור לתפקיד ההולם את דרגתו ותפקידו.

ביום 8.6.05 נערכה פגישה אצל מר מילר, סגן בכיר לחשב הכללי, בה הובהר למערער כי עליו לשפר את דרכיו, הוצגה בפניו חוות דעתו של מר לוי, התאפשר לו להגיב ונקבעה לו מסגרת עבודה עתידית. עם זאת, ביום 28.6.05 ניתנה חוות דעת שלילית נוספת מצדו של מר לוי לגבי המערער. מר לוי סיים את תפקידו במשרד התשתיות ביום 30.6.05, וביום 1.8.05 המערער היה אמור לשוב לתפקידו אך לטענתו נמנעה ממנו הכניסה לחדרו ולבניין.

במקביל פנה המערער לחשב הכללי דאז, ירון זליכה, בבקשה להתערב להפסקת צעדי ההתנכלות נגדו.

ביום 7.8.05 הגיש המערער בקשה לבית הדין האזורי בירושלים (בש"א 2390/05 בפני השופטת רונית רוזנפלד), ובעקבותיה הגיעו הצדדים ביום 11.8.05 להסכמה כי המערער ישובץ בתפקיד באחת מיחידות החשב הכללי, במתח הדרגות הקיים לגביו (41-43) ובמהלך התקופה הראשונה של השיבוץ מחדש יקיימו הצדדים דין ודברים באשר להגדרת התפקיד ואופן ביצועו. עוד הוסכם כי בתום שבעה חודשים הצדדים יקיימו בירור בעניין תקופת העבודה שחלפה, וככל שלא יגיעו להסכמה ביניהם ישקלו החזרתו של המערער לתפקידו הקודם. אם המערער יעמוד על החזרתו והמדינה תהיה סבורה שאין מקום להחזירו או להמשיך בהעסקתו בתפקיד החדש, היא תהיה רשאית להתחיל בהליך של פיטורים בגין אי התאמה, ובמקרה כזה תהיה למערער הזכות להעלות טענותיו בעניין הליך הפיטורים.

בעקבות הליך נוסף בבית הדין האזורי (בש"א 2627/05 בפני השופטת יפה שטיין במסגרת התיק העיקרי עב 2401/05) הסכימו הצדדים ביום 10.10.05 כי ההחלטה מיום 11.8.05 תוארך לשנה והמערער יקבל את התפקיד שהוצע לו במנהלת הגמלאות מבלי שיוגדר תואר תפקידו ומבלי לפגוע באמור בהסכמה הקודמת. כן הוסכם כי עד לסוף השנה יוגדר תפקידו של המערער ומהותו והצדדים יעשו מאמץ אמיתי על מנת שהוא יוכל להשתלב בעבודה, וככל שהמדינה תהא שבעת רצון מתפקודו היא תפעל על מנת שיאושר לו תפקיד של מנהל תחום בכיר.

8. מאוחר יותר, בחודש מאי 2006, הודיעה המדינה כי נוכח התנהגותו של המערער היא פותחת בהליך לפיטוריו בשל אי התאמה. ביום 3.9.06 נערך למערער שימוע בהשתתפות החשב הכללי ד"ר ירון זליכה, סגנו מר אילן לוי, ונוספים, בו המערער מסר כי אין לו מה להוסיף, והדיון הסתיים בכך שהיה על המערער להגיש את תגובתו הכתובה בתוך שבעה ימים. לאחר השימוע לא נמסר למערער מכתב פיטורים, אולם המערער מצא באתר האינטרנט של המשרד, שהיה גלוי לכל העובדים, טיוטת מכתב פיטורים שלו נושאת תאריך 19.11.06.

תביעתו של המערער לבית הדין האזורי הוגשה ביום 25.1.07, ובמסגרתה הגיש בקשה למתן סעדים זמניים באשר להליך הפיטורים.

המערער הגיש לבית הדין האזורי בקשה לסעדים זמניים להשיב לו את מלוא סמכויותיו ולקיים את ההסכמים בעניינו. בית הדין האזורי קבע בהחלטה מיום 12.7.07 (בש"א 1031/07; השופטת אגסי ונציגי הציבור גב' אסתר ברימן ומר מנחם כהן) כי המדינה תיתן למערער תפקיד במנהל הגמלאות אליו הוא היה משובץ באותה עת, או בכל משרד אחר במדינה בו יימצא לו תפקיד שיתאים לידע שלו וכישוריו, לרבות חשב זוטר, ובלבד שלא יימצא מובטל, וזאת עד לסיום הליך פיטוריו או פסק דין בתיק העיקרי. בהחלטה נמצא, כי המערער שובץ לחדר ביחידת הביקורת בחשב הכללי ללא עבודה ובלי שמתאפשרת כניסתו למשרד האוצר. באותה עת, הוא היה מתייצב מדי יום לחדר שיועד לו אך הוא אינו עובד בפועל ואינו מחזיק בסמכויות לכל המאוחר מאפריל 2006.

ביום 29.8.07 שלח מנכ"ל משרד האוצר מכתב פיטורים למערער בו נכתב כי עילת הפיטורים היא אי התאמה, ובכלל זה "חוסר מקצועיות קיצוני", חוסר השתלבות בכל היחידות בהן הוצב מאז כניסתו לשירות המדינה, וקשיים בתפקוד בעבודת צוות. במכתב הפיטורים נאמר המערער לא הופיע למספר ישיבות שנקבעו לו על מנת להשמיע את טיעוניו.

מאוחר יותר ניתן בבית הדין האזורי ביום 15.10.07 פסק דין חלקי שנתן תוקף להסכמת הצדדים לפיה בין היתר המערער יפרוש לגמלאות ביום 31.10.07 ויזכה לתנאים כמפורט בהסכמה. בפסק הדין החלקי נקבע כי הוא מסיים את הסכסוך בנוגע לסיום העסקתו של המערער.

9. המערער טען בתביעתו כי בנסיבות העניין יש לפסוק לטובתו פיצויים לדוגמה בשיעור של 500,000 ₪. בפני בית הדין האזורי נשמעו שורה של עדויות: המערער, מר לוי, מר וייס, מר גלעד, רו"ח מיכה שטרנברג (שביצע את הביקורת מטעם משרד רו"ח עבור חשבות משרד התיירות בעניין פרויקט הבהאים), גב' אריאלה קמרא-גזל (שימשה מזכירת החשב והמערער במשרד התשתיות) ומר רפי בן-חור (שימש סמנכ"ל למנהל במשרד התיירות). בית הדין האזורי, לאחר ששמע את העדויות וניתח את הראיות, קבע בפסק דינו את הקביעות הבאות:

- א. רו"ח שטרנברג תמך בעדותו בטענות המערער בדבר חריגות כספיות שבוצעו בפרויקט.
- ב. עדותו של מר וייס מטעם המשיבה נמצאה מגמתית ומתחמקת, והוא לא ידע להסביר כיצד השתנתה חוות דעתו על המערער מן הקצה אל הקצה מייד לאחר שהתלונן על החריגות בפרויקט הבהאים. בנוסף מר וייס התנהג כלפי המערער באופן לא ראוי וניסה באופן חוזר ונשנה ליטול ממנו סמכויות.
- ג. לפי עדותו של מר לוי סמכויותיו של המערער נשללו ללא שימוע ובלי שבוצע הליך תקין. מר לוי הפסיק את עבודתו שלא כדין, השאיר אותו משולל עבודה בפועל ונטול סמכויות. מר לוי בעדותו אף לא ניסה לתת לכך הסבר או צידוק. כמו כן הוא התחמק בעדותו מהשאלות בעניין מקור סמכותו להפסיק את עבודתו של המערער כפי שעשה.
- ד. ההתנכלות כלפי המערער היתה ממושכת, והיא נמשכה עד לתקופה קצרה טרם הגשת כתב התביעה, ולכן תביעתו לא התיישנה. יש לראות בבקשות לסעדים זמניים שהגיש כחלק בלתי נפרד מהתביעה.
- ה. הוכח כי ההתנכלויות כלפי המערער והפגיעה בו באו על רקע התרעותיו ותלונותיו כלפי הממונים עליו בטענה לאי סדרים כספיים וחשיפת שחיתויות. ההחלטות שהתקבלו בעניינו בתקופת עבודתו במשרד התיירות ובמשרד התשתיות היו נגועות בחוסר תום לב ובשיקולים זרים. מערכת היחסים העכורה, עקב תלונות המערער, השפיעה על תפקודו והלכה והידרדרה לאורך השנים והקצינה כאשר עבר לעבוד במשרד התשתיות.
- ו. הממונים על המערער במשרד התיירות כעסו עליו בשל תלונתו, רדפו אותו, השמיצו והחרימו אותו מתוך התנכלות, נקמנות, וניסיון להשתיקו.
- ז. לאירועים החמורים מצד הממונים עליו במשרד התשתיות אין מקום במסגרת יחסי עבודה תקינים ובפרט כאשר מדובר במדינה כמעביד. מר לוי הפגין חוסר תום לב מובהק וניסיונות התחמקות, ומעשי ההתנכלות היו במטרה להעניש את המערער על שהעז להתלונן כנגד הממונים עליו.

גם לאחר התערבות בית הדין המדינה המשיכה בדרכה והציבה אותו במקום ללא אפשרות לעבוד בפועל.

ח. הוכח כי תפקודו של המערער לא הצדיק פגיעה בתנאי עבודתו. תלונותיו של המערער לא נבדקו עד תום והממונים עליו החלו להתנכל לו בשל תלונותיו. המערער הגיש את תלונותיו בתום לב וללא מניעים זרים. לא נמצאו נסיבות מקלות כלשהן להתנהלות המדינה כלפיו או הצדקה לסביבת העבודה העוינת בה נאלץ המערער לעבוד. אמנם, גם המערער עצמו נקט בפעולות שלא מן העניין כאשר הכפיש את הממונים עליו באמצעות האינטרנט, אולם אין בהתנהגות זו כדי להצדיק את ההתנהגות החמורה כלפיו. לא הוכחה טענת המדינה כי התנהגותו של המערער היא זו שגרמה להחלטות שנתקבלו לגביו וכי אין קשר סיבתי בין תלונותיו להתנכלויות כלפיו.

ט. באשר לסעד המבוקש: אין לפסוק את הסעד המלא לו עתר המערער בסך 500,000 ₪. אמנם, ההתנכלות כלפי המערער היתה בתקופה ארוכה מאוגוסט 2000 עד 2006 אולם יש להפריד בין ההתנכלות מר וייס כלפיו, שאינה מצדיקה פסיקת פיצויים מוגדלים, לבין אירועי ההתנכלות במשרד התשתיות. באשר לתקופת העבודה במשרד התיירות, המקרה אינו מצדיק פסיקת פיצויים מוגדלים משום שהמערער תרם רבות להידרדרות היחסים עם מר וייס, ומאידיך ההתנכלות נבעה אך ורק מחשיפת התשלומים החריגים והפניה למבקר. באשר לתקופת העבודה במשרדי התשתיות והגמלאות, ההתנכלות כלפיו נבעה ביחס ישיר מהתדמית שנוצרה למערער במשרדי החשב הכללי במשך השנים, ועם זאת המערער תרם בעיקשותו והתנהלותו כלפי הממונים במשרד התשתיות להסלמת היחסים.

10. לאור קביעות אלה, פסק בית הדין האזורי כי המדינה תשלם למערער את הסכומים הבאים:

א. פיצויים ללא הוכחת נזק בסך 50,000 ₪ בהתאם לסעיף 3(א)(1) לחוק הגנה על עובדים בצירוף הפרשי הצמדה וריבית מיום הגשת התביעה ועד התשלום בפועל (בגין התקופה של ההתנכלויות כלפיו במשרד התיירות);

ב. פיצוי בסך 100,000 ₪ בגין התנכלות הממונים כלפיו בשנים 2004 עד 2007 והליך פיטוריו בחוסר תום לב ובניגוד לכללים בתוספת הפרשי הצמדה וריבית מיום הגשת התביעה ועד התשלום בפועל;

ג. סך של 5,500 ₪ עבור הוצאות המערער והחזר אגרות וסך של 15,000 ₪ בצירוף מע"מ עבור שכ"ט עו"ד.

מכאן שני הערעורים שבפנינו. המדינה טוענת כי המערער לא עמד בנטל להוכיח כי חשף כשלים בהתנהלות המשיבה ולכן היה מקום לדחות את תביעתו, ומנגד המערער מלין על גובה הפיצוי וסכום שכר הטרחה שנקבע לו.

עיקר טענות הצדדים בשני הערעורים :

11. ב"כ המערער טוען בפנינו את הטענות הבאות:

א. בית הדין האזורי המעיט בתיאור מסכת הייסורים אותה עבר המערער. האירועים אותם עבר מצדיקים פסיקת פיצוי בשיעור המקסימלי. הוא סבל לאורך שנים ארוכות מכליאת שווא, לשון הרע, פגיעה בשמו הטוב, התעללות של ממש, אובדן משרה וקריירה והפחתת זכויות פנסיה. סכום הפיצוי שנפסק אינו ריאלי ולא משקף את חומרת הנסיבות והיקפן, ואת העובדה שהעסקתו הסתיימה והוא נאלץ לפרוש לפנסיה מוקדמת.

ב. המדינה הפרה באופן שיטתי החלטות וצווים של בית הדין האזורי.

ג. בית הדין האזורי לא פירש נכונה את התנהלותו של מר וייס במשרד התיירות, אשר שילם לבהאים מיליוני דולרים שלא כדין. יש לקבוע פיצוי מיוחד בגין התנהלות החשכ"ל דאז שגיבה את השחיתות מצד מר וייס.

ד. לא ניתן משקל נכון להלבנת פני המערער ברבים באמצעות פרסום טיוטת מכתב הפיטורים והפגיעה בשמו הטוב, להתנכלות האלימה כלפיו במשרד התשתיות, ולכך שהמערער עמד בכל התנאים הנקובים בחוק הגנה על עובדים.

ה. הנזק שנגרם למערער כולל הפסדי שכר מגיל 52 עד 67 לרבות אפשרות סבירה של קידום למעמד חשב, הפסד מקום עבודה ומעמד. כמו כן סכום

שכר הטרחה שנפסק רחוק מלשקף את ההוצאות שהיו למערער בהליכים השונים, לרבות הבקשות לסעד זמני.

12. המדינה טוענת כי הצעדים שננקטו נגד המערער נבעו מהתנהגותו ותפקודו הקלוקל בלבד, ואין להם קשר לחשיפת שחיתויות ולכן היה מקום לדחות את תביעתו על כל רכיביה. ואלה עיקר טענותיה של המדינה:

א. המערער הינו איש ריב ומדון שהסתכסך עם העובדים בכל מקום עבודה בו שהה, ולבסוף התחוויר כי יש לסיים את העסקתו. במהלך ניהול התביעה הוא התגלה כאדם יהיר, תוקפני ונעדר מקצועיות. מעשיו היו חריגים ולמדינה לא נותרה ברירה אלא לפעול כפי שעשתה, להגביל את סמכויותיו ולפעול לסיום העסקתו. בית הדין האזורי התעלם מהשתלשלות העניינים האמיתית, קיבל את התיאור העובדתי מטעם המערער ולא התמודד עם טענות המדינה באשר להתנהגותו החריגה של המערער.

ב. לא מתקיימים בנסיבות העניין הדרישות הקבועות בחוק הגנה על עובדים. התביעה הוגשה לאחר שחלפו שנים עשר חודשים מיום יצירת העילה ולכן התביעה התיישנה.

ג. כאשר המערער עבר במשרד התיירות, הוא זה שהתנכל למר וייס, השמיץ אותו ופגע בו, בנוסף להטחת כינויי גנאי ועלבונות כלפי הממונים וגורמים אחרים. המערער התגלה כעובד לא מקצועי וחרג מסמכויותיו כך שעשה שימוש בכספים בניגוד להוראות החשב הכללי, דבר שגרר לביטול ההרשאות שלו לשחרור תשלומים וכניסה למערכת בוחן.

ד. באשר לפרויקט הבהאים, בית הדין האזורי לא נתן משקל ראוי לבירורים המעמיקים שנעשו במשרד האוצר ובמשרד מבקר המדינה ושלא מצאו ממש בטענות המערער באשר להתנהלות לא תקינה בפרויקט. נוכח התנהגותו של המערער, ממצאי הבדיקה, והעובדה שהמערער המשיך להעלות טענות בלתי מבוססות, הוא זומן לבירור ואושרו הצעדים שננקטו נגדו, כפי שהתבקש מהנסיבות.

ה. בשנים 2000-2001 המערער הציף את המערכת בתלונות סרק, לרבות ברשת האינטרנט, וחשף באופן מעוות ושקרי מידע פנימי שהגיע אליו

בתוקף תפקידו. מעשים אלה גררו הליך נגדו בבית הדין למשמעת בו הוא הודה במעשים לא ראויים שעשה.

ו. נסיבות אלה, ועמדתו של משרד מבקר המדינה מיום 1.7.01 ששלל את טענותיו של המערער, מראים כי קיים נתק בין הפגיעה במערער, המוכחשת כשלעצמה, לבין תלונותיו. בית הדין האזורי התעלם מעובדות אלה.

ז. לאחר שהמערער עבר למשרד התשתיות, הוא גילה בינוניות בתפקודו המקצועי והפר בשיטתיות הוראות שניתנו לו. בנוסף, מערך היחסים בינו לבין מר לוי היה לקוי ומלווה במאבקי כוח ואינטריגות מצדו. התנהגותו הבין-אישית של המערער התדרדרה ועובדים התלוננו על איומים מצדו ולכן נאסר עליו להיכנס לאגף והוחלף הצילינדר בכניסה לאגף. צעדים אלה התחייבו כדי לאפשר עבודה תקינה באגף.

ח. בית הדין האזורי התבסס על עדותו של רו"ח שטרנברג באשר לפרויקט הבהאים, אשר התבסס על מסמכים שהעביר אליו ב"כ המערער, והעיד כי מר וייס הוא זה שביקש ממשרדו לעבוד מול המערער בכל הקשור לביקורת הבהאים, ובנסיבות אלה קשה לתת משקל לעדותו.

דיון והכרעה :

13. לאחר שנתנו דעתנו למכלול טענות הצדדים, לתשתית העובדתית שנפרשה בבית הדין האזורי ובפנינו ולפסק דינו של בית הדין האזורי, הגענו לכלל מסקנה כי דין ערעור המדינה להידחות, ודין ערעורו של מר יאיר בן שמעון להתקבל בחלקו כך שייפסק לטובתו סכום של 100,000 ₪ כפיצוי נוסף על הסכומים שנפסקו לטובתו בבית הדין האזורי. ואלה הנימוקים שהובילו אותנו להכרעתנו זו.

רקע נורמטיבי – חוק הגנה על עובדים :

14. חוק הגנה על עובדים קובע בסעיף 2 את הנורמה האוסרת על מעביד לפגוע במתלונן, וזהו נוסחו:

"(א) לא יפגע מעביד בענייני עבודתו של עובד ולא יפטרו בשל כך שהגיש תלונה נגד מעבידו או נגד עובד אחר של אותו מעביד, או שסייע לעובד אחר בקשר להגשת תלונה כאמור.

(ב) לא יפגע ממונה מטעם המעביד בענייני עבודה של עובד, ולא יגרום לפגיעה בענייני עבודתו או לפיטוריו, בשל כך שהגיש תלונה נגד מעבידו או נגד עובד של אותו מעביד, או שסייע לעובד אחר בקשר להגשת תלונה כאמור."

"ענייני עבודה" מוגדרים בסעיף 1 לחוק כ:

- (1) תנאי עבודה;
- (2) קידום בעבודה;
- (3) הכשרה או השתלמות מקצועית;
- (4) פיטורים או פיצויי פיטורים;
- (5) הטבות ותשלומים הניתנים לעובד בקשר לפרישה מעבודה."

בסעיף 4 לחוק, אשר קובע את היקף ההגנה על העובד, קבועים תנאים מצטברים המעניקים את ההגנה: נדרש שהעובד הגיש תלונה בתום לב (או שסייע בהגשתה בתום לב), התלונה הוגשה על הפרת חיקוק במקום העבודה או על הפרת חיקוק בקשר לעבודת העובד או בקשר לעסקו או פעילותו של המעביד, ובגוף ציבורי (כהגדרתו בתוספת לחוק) – גם אם התלונה הוגשה על פגיעה בטוהר מידות או במינהל התקין, ובנוסף נדרש כי התלונה הוגשה לרשות המוסמכת לדון בכך.

15. סמכויות השיפוט והתרופות קבועות בסעיף 3 לחוק, ולפיו ניתנה לבית הדין האזורי לעבודה סמכות לפסוק פיצויים אף אם לא נגרם נזק של ממון בשיעור שייראה לו בנסיבות העניין ובפיצויים שאינם תלויים בנזק (פיצויים לדוגמה) בשיעור של עד 50,000 ₪, והוא רשאי אף לפסוק פיצויים לדוגמה בשיעור של עד 500,000 ₪, בשל חומרת הפרת החוק או נסיבות הקשורות להפרה לרבות התנהגות המפר והיותה של ההפרה הפרה חוזרת.

בסעיף 3(ג) קבוע סייג למתן סעד לפי החוק, שעוסק בתלונת שווא, ונוסחו:

"מצא בית הדין האזורי לעבודה, כי תלונת התובע או כי התלונה שסייע בהגשתה היתה תלונת שווא, בנסיבות שהתובע ידע על כך או שהיה עליו לדעת על כך, לא יתן בית הדין סעד לפי חוק זה; ואם מצא כי התלונה או כי הסיוע בהגשתה היו גם שלא בתום לב, רשאי בית הדין לחייב את התובע, לאחר שנתן לו הזדמנות סבירה לטעון

את טענותיו לענין זה, בתשלום פיצויים למעביד או לעובד אחר שנגזו הוגשה התלונה."

סוגיית נטל ההוכחה קבועה בסעיף 3 לחוק, אשר לפיו נטל ההוכחה עובר לכתפי המעביד, אם העובד מוכיח כי המעביד או ממונה מטעמו פיטר אותו או פגע בענייני עבודתו, ולא היתה סיבה לכך בהתנהגותו או מעשיו של העובד, וכל זאת אם טרם חלפה שנה מיום הגשת התלונה.

באשר לתקופת ההתיישנות – לפי סעיף 5 לחוק, בית הדין לא יידרש לתובענה שהוגשה לאחר שחלפו 12 חודשים מיום שנוצרה עילת התובענה.

כן יצוין, כי ביום 26.6.08 נחקק תיקון מס' 2 לחוק בו בין היתר הורחבו הסעדים האזרחיים הקבועים בסעיף 3 והוסף סעיף 5 לחוק הקובע כי פגיעה בעובד בניגוד להוראות החוק מהווה בנוסף עבירה פלילית.

16. בית דין זה עמד על תכליתו של החוק ואופן יישומו במקרים רבים שהובאו לפתחנו. על פי הפסיקה, תכליתו של החוק היא כפולה: תכליתו האחת להגן על העובד חושף השחיתות, והשניה לעודד עובדים לחשוף מעשי שחיתות. [ראו ע"ע 259/06 רפי רותם – מדינת ישראל-משרד האוצר (ניתן ביום 20.9.07, להלן גם פסק דין רותם); ע"ע 300204/97 דוד מוצפי – עיריית אור יהודה (ניתן ביום 29.10.01), ע"ע 502/05 אסף גרטי – מדינת ישראל (ניתן ביום 25.7.06, להלן גם פסק דין גרטי)].

כמו כן, תכליתו של החוק הופיעה כבר בדברי ההסבר להצעת החוק (הצעות חוק 2518, 4.3.1996) לפיהם:

"לא אחת קורה שעובדים שהגישו תלונה על מעשים בלתי תקינים במקום העבודה מוצאים את עצמם חשופים להתנכלות ורדיפה מצד המעבידים, הממונים, והחברים לעבודה. לעתים אף מפטרים אותם מעבודתם. מוצע על כן להגן בחוק על עובדים במצבים האמורים, בדרך של הקניית סמכות מיוחדת לבית הדין לעבודה, לפסוק פיצויים או לתת צו מניעה או אף צו עשה כנגד פגיעה בתנאי עבודה או פיטורין".

החשיבות בחשיפת השחיתות ובהענקת גיבוי חברתי ומשפטי לחושפי מעשי השחיתות נובעת מן האיום הטבוע בתופעת השחיתות עצמה, אשר מכרסמת בערכי הנאמנות והסולידריות מבחינה תרבותית וחינוכית וגורמת לשחיקה

במוטיבציה של הפרט לתרום לחברה. ללא "מתריעים בשער" החושפים מעשי שחיתות, קשה יהיה להיאבק בנגע השחיתות [ראו ד' אילן, חושפי שחיתויות ובתי הדין לעבודה: האם נשמעת השריקה? מכון ירושלים לחקר ישראל (2003)]

כן יפים בעניין זה דבריה של השופטת (כתוארה דאז) נילי ארד בפסק הדין בע"ע 1504/04 ד"ר ללה אבין – מכבי שירותי בריאות (ניתן ביום 8.3.05):

"הוראות החוק בכללותן מורות על תכליתו החקיקתית ועל מטרתו: ביצור שלטון החוק תוך קביעת נורמות המגלמות את האינטרס הציבורי של שמירה על טוהר המידות ב"גוף ציבורי"; ביסודו של אינטרס זה הגנה על זכותו הבסיסית של אדם לעבוד במקום עבודה נקי משחיתות; על מילוי חובתו כאדם, כעובד וכאזרח בדיווח לממונים עליו על מעשה שחיתות במקום העבודה; ובהימנעותו מלקחת חלק פעיל או סביל במעשי שחיתות במקום העבודה. ביעור השחיתות ממקום העבודה הוא אינטרס משותף לעובד, לחבריו לעבודה ולמעסיקהם כאחד. התנהגותם של העובד ושל המעביד מקרינה על סביבת העבודה בכללותה ונושאת מסר ברור אותו נועד החוק להגשים, והוא מימוש זכויותיהם הבסיסיות של העובדים שלא ללקות בזיהום סביבתי הנובע ממעשי שחיתות, למשוך ידם מהם ולתרום לסילוקם. ודוק. אין המדובר בחוק דקלרטיבי או בנורמות הצהרתיות בלבד. כדי שלא להותיר את החוק בבחינת אות מתה ומתוך החשיבות הציבורית והערכית הגלומות בו, העניק המחוקק לעובד ולחברו המסייע בידו את הזכות להגיש תלונה נגד המעביד. זכות זו כרוכה בחובתו של המעביד שלא לפגוע בהעסקתו של העובד ושלא להטיל מורא עליו ועל חבריו במפעל, בבחינת 'יראו וייראו'".

17. החקיקה והפסיקה, לפיהן ניתנת הגנה מיוחדת לעובד החושף מעשי שחיתות במקום העבודה, נועדה לתת מענה למצב עניינים בו לא אחת, סובל העובד אשר חושף את מעשי השחיתות ממעשי התנכלות אשר לעתים מגיעים לכדי פיטורים. התרעות על מעשי שחיתות אינן מתקבלות לרוב באהדה במקום העבודה, לממונים במקום העבודה אין עניין שבמקום העבודה ידבק כתם של מעשי שחיתות והם לעתים קרובות אינם מעוניינים להתעמת עם העובד או הממונה המושחת. יתרה מכך, מעשיו של עובד שחושף מעשי שחיתות מעוררים לא אחת עוינות מצד חבריו לעבודה אשר חוששים למעמדם ולמעמדו של מקום העבודה. כך, עובד החושף מעשי שחיתות נתפס כ"בוגד" וכ"מלשין" אשר פוגע באינטרסים של הארגון ובאווירת שיתוף הפעולה

במקום העבודה, ופעמים רבות ננקטים נגדו צעדי ענישה (ראו חוות דעת מבקר המדינה "הגנה על חושפי מעשי שחיתות", דצמבר 2007).

על פי הניסיון, תהליך הידרדרותם של יחסי העבודה מתחיל מיד לאחר חשיפת השחיתות, ועם כל ראייה שאוסף החושף גוברים המרירות, הכעס, המתחיות והפחד של שאר העובדים ושל המעביד. ככל שתיק הראיות עבה יותר וסיכויי ההצלחה של החושף גדולים יותר כך גדל המרחק בינו לבין חבריו לעבודה [ד' אילן, חושפי שחיתויות ובתי הדין לעבודה: האם נשמעת השריקה? מכון ירושלים לחקר ישראל (2003)]

18. באשר להתנהגות הנדרשת מעובד המעלה טענה בדבר חשיפת שחיתויות, פסקתי בע"ע 96/06, 115/06 ד"ר מיכאל בוגר- מקורות חברת מים בע"מ (ניתן ביום 16.10.06) כי:

"עובד רשאי להעביר ביקורת על מעבידו אולם עליו לעשות זאת בדרך מקובלת בתוך הארגון ולא בכנסים פתוחים לציבור בכל הזדמנות הנקרת בדרכו. גם מן העובד נדרשת מידה של נאמנות והתנהגות שבתום לב כלפי מעבידו".

ועוד נפסק בפסק דין גרטי כי: "ההגנה הניתנת לעובד החושף התנהגות בלתי חוקית או בלתי תקינה מותנית בכנות התלונות, קרי, בכך שאין המדובר בתלונת שווא כמשמעה בחוק, ובכך שפועלו מונע ממניעים כשרים".

ויש עוד לציין את הנפסק בפסק דין רותם מפי השופטת (כתוארה דאז) נילי ארד:

"יש להבחין בין טענה בדבר חשיפת שחיתות והגנות שבחוק מפני התנכלות לעובד ופגיעה בו ובתנאי עבודתו בשל חשיפת שחיתויות, לבין החלטות ענייניות של המעביד במסגרת הפרווגטיבה הניהולית הנתונה לו. חוק הגנה על עובדים לא נועד למנוע בירור ענייני של טענות בדבר ליקויים בתפקודו של עובד, לרבות יחסי אנוש גרועים. בה במידה, טענה שמעלה עובד בדבר חשיפת שחיתויות במקום העבודה, אין די בה, כשלעצמה, כדי לשמש לו חליפת מגן מפני בירור טענות המעסיק על תפקודו בעבודה, בחינתן וקבלת ההחלטה הנדרשת בנסיבות המקרה. כך, בפסק הדין בעניין פלצמן בל עמד בית המשפט העליון על כך שיש להימנע '... ממתן "חסינות" מפטורין למועסק שהתלונן על הממונה עליו, מקום שקיימים שיקולים אובייקטיביים מוצדקים להפסקת עבודתו, או מקום שתלונתו הוגשה בחוסר תום לב, או לא הייתה תלונת אמת. יש

להישמר מהפיכת מכשיר התלונה לאמצעי שנועד למנוע פיטורין מוצדקים וכפיית מעסיקים להמשיך ולהעסיק מועסקים חרף אי התאמתם לתפקידם".

על פי ההלכה, המבוססת על לשון החוק, ביישום חוק הגנה על עובדים בית הדין אינו בוחן את אמיתות תוכנה של התלונה שהגיש העובד, ואין החוק דורש כי תלונתו של העובד הוכחה כמוצדקת. וכלשונו של הנשיא (בדימוס) סטיב אדלר בע"ע 537/07 צבי טל – אילנות בטוחה בית השקעות בע"מ (ניתן ביום 10.6.10):

"ודוק. הוראות חוק ההגנה על עובדים אינן כוללות דרישה להוכחת הפרת החיקוק מושא התלונה על ידי המעביד או עובד אחר. חוק ההגנה על עובדים תכליתו למנוע פגיעה בעובד "בשל כך שהגיש תלונה נגד מעבידו או נגד עובד אחר של אותו מעביד או שסייע לעובד אחר בקשר להגשת תלונה כאמור" [ההדגשה הוספה – ס.א.](סעיף 2 לחוק). לא מצינו בהוראות החוק דרישה להוכחה כי התלונה אכן התבררה כמוצדקת או כי הופר החיקוק מושא התלונה. המחוקק הפקיד את בירור אמיתות התלונה בידי הממונה מטעם המעסיק. בבואו להכריע בתביעה לפי חוק ההגנה על עובדים, נדרש בית הדין לבחון את שאלת הקשר הסיבתי בין הפגיעה בתובע לבין התלונה שהגיש, ואת תום ליבו בהגשת התביעה וכנותה. זאת, להבדיל מבחינת אמיתות תוכנה".

19. באשר לקושי בהוכחת הקשר הסיבתי בין התלונה של העובד לבין הפגיעה בענייני עבודתו כהגדרתם בחוק, והמענה שניתן לכך בחוק ובפסיקה, ראו סקירתה המקיפה של השופטת (כתוארה דאז) נילי ארד בפסקאות 20-24 לפסק דין רותם והאסמכתאות המובאות שם. **קיצורם של דברים** – די ביצירת ספק ממשי ביחס לכשרות שיקולי המעביד כדי להעביר אליו את הנטל להוכיח כי השיקולים בפגיעה בעובד המתלונן היו שיקולים ענייניים. העובד אינו נדרש להוכיח כי התלונה כשלעצמה, היא לבדה היתה המניע והשיקול לפגיעה בו, וכל שנדרש מהעובד בנטל ההוכחה הראשוני הוא הוכחה לכאורית כי התלונה כשלעצמה, או בנוסף לשיקולים אחרים, השפיעה השפעה ממשית או ניכרת על הפגיעה בתנאי עבודתו.

וכך כתבה השופטת (כתוארה דאז) נילי ארד בפסקה 21 לפסק דין רותם:

"ואכן, בתיקון לסעיף 2 לחוק, בוטל תנאי הבלעדיות, באופן שהופחתה עוצמת ההוכחה הנדרשת לקיומו של הקשר הסיבתי בין

התלונה לבין הפגיעה בתנאי עבודתו של העובד. בחוק המתקון אין העובד נדרש עוד להוכיח כי התלונה כשלעצמה, היא בלבד הייתה המניע והשיקול לפגיעה בו. בהתאם, אין נדרשת הוכחת קיומו של קשר סיבתי המושתת על בלעדיות התלונה כמניע להחלטה בדבר הפגיעה בעבודתו ובתנאי עבודתו. עם זאת, נטעים, כי הדרישה לקיומה של זיקה ממשית בין הגשת התלונה, לבין הפגיעה הנטענת בעובד, לא בוטלה כליל. דרישת הזיקה הממשית, הומרה מרמת הוכחה בלעדית לרמת הוכחה לכאורית, לפיה התלונה כשלעצמה, או בנוסף לשיקולים אחרים, השפיעה השפעה ממשית או ניכרת על הפגיעה בתנאי עבודתו של העובד."

ובפסקה 23 לפסק הדין האמור סיכמה את עיקר התנאים המוקדמים והמצטברים להוכחה הנדרשת מהעובד לקיום הקשר הסיבתי בין התלונה לבין הפגיעה בתנאי עבודתו:

"א. דרישת סמיכות זמנים עד שנה אחת בין הגשת התלונה לרשות המוסמכת (כאמור בסעיף 4(3) לחוק) לבין הגשת התובענה לבית הדין בגין פגיעה בעובד, עקב אותה תלונה. בכך באים לידי ביטוי צרכי התפקוד היעיל וההתנהלות התקינה של מקום העבודה ויחסי העבודה בו..."

ב. הוכחה של פגיעה לכאורית ברורה ונראית לעין, בתנאי העבודה של העובד, לרבות פיטורים. פגיעה מעין זו ניתנת להוכחה בראיות אובייקטיביות, כגון: תלושי שכר שיש בהם כדי להעיד על פגיעה בתנאי השכר; או מסמכים המעידים על נגיסה בסמכויותיו של העובד, או התנכלות וסביבה עוינת, וכל כיוצ"ב. בבחינת התקיימותו של תנאי זה ניתן להיעזר במבחני עזר כגון: קיומן של תלונות על העובד ומהות הליקויים המיוחסים לו; היחס בין הליקוי בתפקודו של העובד לעברו המקצועי של העובד במקום העבודה; מידתיות הפגיעה בעובד לעומת הליקוי שנמצא בתפקודו; סמיכות זמנים בין הליקויים המיוחסים לתפקודו לבין הגשת התלונה. זאת, להבדיל מסמיכות הזמנים הנדרשת ברישא לסעיף 3א, בין הגשת התלונה לבין הפגיעה בעובד.

ג. הוכחה לכאורה של הטענה, לפיה תפקודו של העובד לא הצדיק פגיעה בתנאי עבודתו. בנדון זה, אין העובד צריך להוכיח אלא כי המשיך כרגיל בעבודתו כך שלא היתה סיבה לפטרו. משהעובד עמד בנטל ההוכחה הלכאורי, עוברת לשכמי המעביד החובה להוכיח את סיבת הפיטורים בבחינת "מה יום מיומיים".

ד. עמד העובד בתנאים הנדרשים בסעיף 3א לחוק, והגיש את התלונה בתוך המועד הקבוע בסעיף 5 לחוק, עליו לעמוד גם בדרישות התנאים הנוספים, שעיקרם בהגשת התלונה בתום לב

לרשות המוסמכת. תנאים נוספים אלה מנויים בסעיף 4 לחוק שכותרתו 'היקף ההגנה'...

מן הכלל אל הפרט :

20. בראשית הדברים, נתייחס לטענת ההתיישנות שהעלתה המדינה. על פי טענתה, התובענה הוגשה לאחר שחלפו הרבה יותר משנים עשר חודשים מיום שנוצרה עילת התביעה, כאשר מדובר בכמעט עשר שנים שחלפו מהאירועים המוקדמים ויותר משנים עשר חודשים מהאירועים המאוחרים.

יוזכר, כי על פי סעיף 5 לחוק, בית הדין לא יידרש לתובענה שהוגשה לאחר שחלפו 12 חודשים מיום שנוצרה עילת התובענה. עילת התביעה היא מסכת העובדות הדרושות כדי להראות כי התובע זכאי לסעד אותו הוא מבקש [ראו דב"ע מג/3-128 גליצקי – נאות מרינה בת-ים בע"מ פד"ע טו 309, 319; עע 404/05 בנימין בנוז – חיפה כימיקלים בע"מ, (ניתן ביום 21.12.06)], והיא נוצרת כאשר קיים "כוח תביעה" קונקרטי בידו של התובע [ראו ע"א 9413/03 אלנקווה נ' הוועדה המקומית לתכנון ובנייה ירושלים (ניתן ביום 22.6.08)].

על פי הגישה המקובלת בפסיקה יש לפרש את הסדרי ההתיישנות באופן מצמצם נוכח חשיבות זכות הגישה לערכאות, אך זאת בנסיבות המתאימות אשר תיבדקנה בהתאם לתכלית החוק הרלוונטי ועל פי הקשרם של דברים [ראו ע"א 3319/94 פפר נ' הוועדה המקומית לתכנון ובניה רעננה, פ"ד נא(2) 581 (1997); רע"א 901/07 מדינת ישראל, הוועדה לאנרגיה אטומית נ. גיא-ליפל (ניתן ביום 19.9.10)].

אשר לענייננו – אנו סבורים כי בנסיבות העניין, ולאור תכליתו המיוחדת של החוק והמגמה המשתקפת בפסיקה בנושא, יש לפרש את הסדרי ההתיישנות במקרה זה באופן מצמצם, ואין בידינו לקבל את טענת המדינה לפיה חלה התיישנות על עילת התביעה.

מהאירועים המתוארים לעיל עולה כי מסכת הפגיעות במערער היתה מתמשכת, וכפי שציין בית הדין האזורי בפסק דינו, היא נמשכה עד לתקופה קצרה טרם הגשת כתב התביעה. בכך, גם אם עילת התביעה נוצרה לכאורה לראשונה כאשר ניטלו סמכויותיו של המערער ביום 22.10.00, אין הדבר

מונע יצירת עילות תביעה נוספות במרוצת הזמן, המתחילות מחדש את מירוץ ההתיישנות [ראו ע"ע 533/09 **עופרה אילן ואח' – שירותי בריאות כללית** (ניתן ביום 15.6.11)]. כן יוזכר, כי כבר בשנת 2002 פנה המערער לבית הדין האזורי בבקשה למתן סעדים זמניים הקשורים לגריעת סמכויותיו במשרד התיירות. לפיכך, ולאור האופי המתמשך של הצעדים שנקטו נגד המערער, נחה דעתנו כי תביעתו הוגשה טרם חלפה תקופת ההתיישנות הקבועה בחוק.

21. כעת נפנה לדון בערעורים לגופם, ותחילה נתייחס לערעור המדינה.

המדינה טוענת בפנינו שורה של טענות נגד פסק דינו של בית הדין האזורי, אשר בעיקרן הן טענות המכוונות נגד קביעות עובדתיות של בית הדין האזורי, אשר בהן תתערב ערכאת הערעור רק במקרים חריגים. על פי טענות המדינה, המערער אינו ראוי לחסות תחת צלו של חוק הגנה על עובדים ואין להכיר בו כ"חושף שחיתויות" לטענתה, היא הרימה את הנטל להוכיח כי ההחלטות בעניינו של המערער לא התקבלו בשל "חשיפת שחיתויות" אלא בשל התנהגות נפסדת של המערער וליקויים חמורים בהתנהלותו המקצועית והבין-אישית כלפי הממונים עליו וכלפי העובדים בסביבתו. עוד נטען, כי בית הדין האזורי לא נתן משקל ראוי לבירורים המעמיקים שנעשו במשרד האוצר ובמשרד מבקר המדינה בקשר לתלונותיו של המערער שלא נמצא בהן ממש, והתעלם מהשתלשלות העניינים המלאה. לגישה של המדינה, מסקנותיו של נציב תלונות הציבור במשרד מבקר המדינה מנתקות את הקשר בין תלונותיו של המערער לבין ההחלטות שנקטו לגביו.

22. לאחר שעיינו היטב בחומר הראיות בתיק ובפסק דינו של בית הדין האזורי שוכנענו כי דין טענות אלה של המדינה להידחות, ולא עולה מטענות המדינה טעם משפטי מיוחד להתערב בקביעותיו העובדתיות של בית הדין האזורי.

בית הדין האזורי שמע בפניו את העדויות והתרשם מהן באופן בלתי אמצעי, ובפסק דינו הוא מנתח בפירוט את העדויות ואת התרשמותו מהעדים. בית הדין האזורי מצא, כי מייד לאחר שהמערער התלונן על חריגות בפרויקט הבהאים, חוות דעתו של מר וייס לגביו השתנתה מקצה לקצה, והתרעותיו ותלונותיו של המערער נתנו את האות לפתיחת מסכת ההתנכלויות כלפיו, שהחלה במשרד התיירות והמשיכה ביתר שאת במשרד התשתיות.

נסיבות המקרה שבפנינו אינן נסיבות קלות כלל ועיקר, והשתלשלות העניינים בעניינינו של המערער מעלה תמונה עגומה של יחסי עבודה קשים עד בלתי אפשריים בין המערער לממונים עליו, באופן שנמשך על פני מספר שנים במקומות עבודה שונים בשירות המדינה. יחסי העבודה בין הצדדים הידרדרו והגיעו לכדי כתב אישום בבית דין למשמעת, פתיחת תיק פלילי והליכים רבים בבתי הדין, וטענות חמורות בדבר אלימות מצדו של המערער. לא נעלם מעניינינו כי גם על פי פסק דינו של בית הדין האזורי, המערער תרם בהתנהלותו להסלמה במצב היחסים, ויש לו חלק מסוים במצב הקשה אליו יחסי העבודה הגיעו. אולם, כאמור, המסקנה העולה מחומר הראיות הרב התיק היא כי תלונותיו של המערער למשרד מבקר המדינה ולגורמים המוסמכים האחרים היא זו שגרמה לפגיעה בענייני עבודתו, ומערכת היחסים העכורה התהוותה בשל תלונותיו של המערער, ולכן הוא עמד בנטל להוכיח כי חוק הגנה על עובדים חל עליו. ויודגש, כי על פי ההלכה, המערער לא נדרש להוכיח כי התלונה לכשעצמה, היא **לבדה** זו שהיוותה את המניע להחלטות שהתקבלו לגביו.

23. מעיון מדוקדק בחומר הראיות ובטענות הצדדים שוכנענו במידה המספקת כי המערער עמד בנטל הראשוני להוכיח כי נוצר ספק ממשי בכשרותם של שיקולי המדינה בהחלטות שקיבלה לגבי המערער, וכי לתלונה שהגיש היתה **השפעה ממשית** בהתנהלות של הממונים עליו כלפיו.

יודגש, כי המדינה אף אינה טוענת בפנינו כי המערער הגיש את תלונתו שלא בתום לב או ממניעים זרים, או כי הוא ביקש לבוא חשבון עם הממונים עליו במשרד התיירות. טענותיה של המדינה מתמקדות בהשתלשלות העניינים ובהתנהלותו של המערער **לאחר הגשת התלונה**, ואין בכך כדי להפריך את הקביעה בדבר עמידתו של המערער בנטל ההוכחה הראשוני הנדרש ממנו.

אכן, תלונותיו של המערער הוגשו עת עבד במשרד התיירות. אולם, כפי שקבע בית הדין האזורי, לנוכח הגשת התלונות סומן כ"אישיות בלתי רצויה", וסבל מהתנכלות גם בתפקידים בהם שובץ לאחר העברתו מתפקידו במשרד התיירות.

עוד טוענת המדינה כי מה שהביא לצעדים שננקטו נגד המערער במשרד התיירות היה חוסר מקצועיות מצדו וחריגה מסמכויות, אך טענה זו לא הוכחה כלל בבית הדין האזורי ואין בידינו לקבלה.

משעמד המערער בנטל ראשוני זה, עבר הנטל לכתפי המדינה להוכיח כי השיקולים שעמדו מאחורי ההחלטות לגביו היו שיקולים ענייניים כחלק מהפררוגטיבה הניהולית הנתונה לה, והם אינם נוגעים ולו בחלקם לתלונה שהגיש. המדינה לא עמדה באופן מובהק בנטל שהוטל עליה, ובית הדין האזורי קבע באופן חד משמעי כי ההחלטות שהתקבלו בעניינו של המערער היו נגועות בחוסר תום לב ובשיקולים זרים. על פי הכרעתו של בית הדין האזורי, הממונים על המערער במשרד התיירות כעסו עליו בשל תלונותיו, רדפו, החרימו והשמיצו אותו, ולאחר מכן כשעבר למשרד התשתיות מעשי ההתנכלות כלפיו החמירו מתוך מטרה להענישו על תלונותיו. הכרעה זו מבוססת היטב בחומר הראיות ומהתרשמות בלתי אמצעית מהעדויות שנשמעו בפני בית הדין האזורי. לא שוכנענו מטענות המדינה כי קיים טעם חריג לסטות מקביעה עובדתית כה נחרצת וחד משמעית, ואין בטענותיה כדי להביא אותנו למסקנה כי כל ההחלטות הקשות שהתקבלו בעניינו של המערער נבעו משיקולים ענייניים גרידא וללא קשר לתלונותיו.

24. המדינה טוענת לפנינו כי בית הדין האזורי לא נתן משקל ראוי לעובדה כי תלונותיו של המערער נבדקו ונמצאו כבלתי מוצדקות, ולא התייחס למסקנותיו של נציב תלונות הציבור במשרד מבקר המדינה. בטענות אלה אין ממש, ודינן להידחות.

כפי שצוין לעיל, בבחינת תחולתו של החוק על מקרה מסוים, אין כל נפקות לשאלה האם התלונה שאותה הגיש העובד אמיתית ומוצדקת אם לאו. החוק אינו דורש כי על מנת להיות זכאי לסעדים מכוח החוק, התלונה צריכה להתברר כמוצדקת. הדבר נובע מתכלית החוק, שנועדה לעודד עובדים לחשוף מעשי שחיתות ולא לחשוש מלהגיש תלונה כזו, כאשר אם בדיעבד היא תימצא כבלתי מוצדקת אותו עובד יהיה חשוף לפגיעה בענייני עבודתו. לכן, לטענת המדינה כי יש לתת משקל לכך שתלונותיו של המערער נבדקו אין כל רלוונטיות. כך גם אין כל נפקות למסקנות בדיקת מבקר המדינה באשר לתלונותיו של המערער, והחלטת נציבות תלונות הציבור במשרד מבקר המדינה אינה מחייבת את בית הדין בפסיקתו.

בהקשר זה יצוין, כי עולה ספק בדבר נכונות קביעתו של בית הדין האזורי בפסקה 66 לפסק הדין לפיה תלונותיו של המערער לא נבדקו עד תום, אך גם אם ההיפך הוא הנכון, אין בכך כדי לגרוע מהמסקנה כי תלונותיו של המערער הן שגרמו לממונים עליו לפתוח במסכת ההתנכלויות כלפיו, ואין בכך כדי לקבוע כי המערער אינו חוסה תחת הוראות חוק הגנה על עובדים.

הוראות החוק דורשות כי התלונה הוגשה בתום לב, ושוכנענו כי אכן כך היה הדבר. טענותיה של המדינה עשויות להתאים לסייג הקבוע בסעיף 3(ג) לחוק, לפיו לא יינתן סעד לפי הוראות החוק במקרה בו התלונה היתה תלונת שווא בנסיבות שהמערער ידע על כך או היה עליו לדעת על כך. המדינה לא טוענת מפורשות לתחולתו של הסייג האמור ובכל אופן, לא הוכח כי תלונתו של המערער היתה בגדר תלונת שווא כמשמעותה בחוק.

טענותיה של המדינה בדבר אופן התנהלותו הבין-אישית והמקצועית של המערער ומעשים לא ראויים שעשה ראויות להתברר בבחינת השאלה בדבר הסעדים המתאימים וגובה הפיצוי שיש לפסוק לטובתו, ואין בהן כדי לקבל את הערעור ולקבוע כי חוק הגנה על עובדים אינו חל בענייננו.

מכל האמור לעיל, דין ערעור המדינה – להידחות. כעת נפנה לדון בערעורו של המערער.

25. המערער טוען בפנינו ההתנכלויות שהוא עבר מצדיקות פסיקת פיצוי בשיעור המקסימלי על פי החוק, והפיצוי שנפסק לטובתו בבית הדין האזורי אינו משקף את חומרת הנסיבות והיקפן. מעיון בחומר הראיות, הקביעות העובדתיות של בית הדין האזורי הגענו לכלל מסקנה כי יש ממש בטענותיו של המערער ויש להגדיל את סכום הפיצוי שנפסק לטובתו, אולם לא בשיעור המבוקש על ידו.

יוזכר, כי על פי סעיף 3 לחוק בית הדין ראשי לפסוק פיצויים לדוגמה בשיעור של עד 50,000 ₪, וניתן אף לפסוק פיצויים בשיעור לדוגמה בשיעור של עד 500,000 ₪ בשל חומרת הפרת החוק או נסיבות הקשורות להפרה לרבות התנהגות המפר והיותה של ההפרה הפרה חוזרת.

26. נסיבות המקרה החמורות שבפנינו מצביעות על מסכת התנכלויות ממושכת כלפי המערער, ויחסי עבודה בלתי תקינים בלשון המעטה בין המערער לממונים עליו במשרד התיירות במשרד התשתיות, בנסיבות שאין להצדיקן

בשום מקום עבודה, ובמיוחד לא בשירות המדינה. מסכת ההתנכלויות החלה כאמור לאחר שהמערער הגיש בתום לב את תלונתו למשרד מבקר המדינה ובקשר לתלונתו זו.

כנגד המערער ננקטו מגוון של צעדים בעלי משמעות קשה עבורו, וכפי שפירט בית הדין האזורי בפסקה 68 לפסק דינו:

"התובע סבל מהתנכלויות רבות אשר כללו – כתיבת חוות דעת שליליות, משיכת סמכויותיו באופן קבוע, פעולות אקטיביות להעברתו ממשרתו והגעה לעבודה ללא מתן עבודה מעשית בפועל. ההתנכלויות הגבירו והקצינו בתקופת עבודתו במשרד התשתיות וכללו – שלילת הרשאותיו, מתן הוראות שלא להגיע למקום העבודה, השארת התובע נטול תעסוקה ועבודה, מתן הוראות סותרות, איסור כניסה למקום העבודה, החלפת צילינדר בחדרו ונעילתו בחדרו, הבטחת כזב כי ישוב לעבוד במשרד התשתיות לאחר חילופי החשב, הפרת החלטות בית משפט, הצבתו לעבודה ללא עבודה מעשית בפועל וניתוק מיתר העובדים".

בית הדין האזורי חילק את סכומי הפיצוי שפסק לטובת המערער ביחס לשתי תקופות – באשר לתקופת עבודתו במשרד התיירות תחת מר וייס נפסק לו פיצוי בסך 50,000 ₪ לפי סעיף 3(א)(1) לחוק, ובאשר לתקופת עבודתו במשרד התשתיות תחת מר לוי נפסק לו פיצוי בסך 100,000 ₪ וזאת בגין אירועי ההתנכלות כלפי המערער, שכלשונו של בית הדין האזורי "נובעים ביחס ישיר מהתדמית שנוצרה לתובע במשרדי החשב הכללי במהלך השנים". יצוין כי בית הדין האזורי לא קבע באופן מפורש כי הפיצוי עבור התקופה השנייה נפסק על בסיס הוראות חוק הגנה על עובדים.

אנו סבורים כי נסיבות העניין וחומרם של הצעדים שננקטו כלפי המערער מצדיקים פסיקת פיצוי נוסף מעבר לאמור לעיל, בסך של 100,000 ₪. בקביעת סכום זה אנו מביאים בחשבון את אורכה של התקופה בה התרחשה מסכת ההתנכלויות, את המניעים העומדים מאחורי מסכת זו לפחות בתחילתה, את הקביעה העובדתית כי ההחלטות לגבי המערער התקבלו בחוסר תום לב ומשיקולים זרים, ואת הצורך בהרתעה כנגד מעסיקים בהתנהלותם כלפי עובדים אשר מעלים בתום לב תלונות בהתאם לתנאים הנדרשים על פי הוראות חוק הגנה על עובדים. יש לראות בחומרה גם את

התמונה העולה לפיה המדינה לא קיימה החלטות של בתי הדין בהליכים הזמניים בעניינו של המערער.

מנגד, לא נעלם מעינינו כי נפלו פגמים גם בהתנהלותו של המערער, והוא תרם במעשיו להידרדרות ביחסי העבודה בינו לבין הממונים עליו. על מנת לאפשר יחסי עבודה תקינים במקום העבודה, מצופה מעובד לפעול במידה של נאמנות ובתום לב כלפי המעסיק, וכאשר הוא מעביר ביקורת עליו לעשות זאת במידה הראויה ובדרך מקובלת. המערער בהתנהלותו, חרג לעתים מהדרך המקובלת, בעיקר בנסיבות שהובילו להעמדתו לדין משמעתי, ובהתנהלותו הבין אישית אשר מצטיירת כבעייתית. לקחנו גם דברים אלה בחשבון בפסיקת הפיצוי הראוי בנסיבות העניין.

סוף דבר :

27. לאור כל האמור לעיל, אנו פוסקים כדלקמן:

- א. ערעור המדינה בתיק ע"ע 10-11-19605 נדחה.
- ב. ערעורו של מר יאיר בן שמעון בתיק ע"ע 10-10-61646 מתקבל כך שבנוסף על הסכומים שנפסקו לטובתו בפסק דינו של בית הדין האזורי, תשלם לו המדינה סך של 100,000 ₪ נכון להיום.
- ג. המדינה תישא בשכ"ט עו"ד בערעורים בסך של 20,000 ₪.
- ד. הסכומים האמורים ישולמו למר בן שמעון תוך 30 יום מהיום, שאם לא כן הם יישאו הפרשי הצמדה וריבית כחוק עד למועד התשלום בפועל.

ניתן היום כ"ט באדר, תשע"ג (11 במרץ, 2013) בהעדר הצדדים.

השופטת לאה גליקסמן

השופטת ורדה וירט-ליבנה

השופט עמירם רבינוביץ

נציג ציבור (מעבידים) מר אמנון גדעון

נציג ציבור (עובדים) מר איתן כרמון